

«Техніка безпеки для тих, хто дивиться телевізор»

Автор сценарію і режисер – Ростислав Плахов-Модестов

Художник – Сергій Якутович

Оператор – Віктор Кабаченко

Композитор – Святослав Крутіков

Монтаж – Євгенія Меніович

Звукооператор Вадим Пашкевич

Продюсер – Валентина Сичова

У фільмі бере участь актор Олексій Вертинський

Національна кінематека України, 2006.

Лариса Брюховецька

...І БОДАЙ ІНОДІ ВИМИКАЙТЕ

«Трансляційно-видовищна цивілізація наближає події, матеріалізує їх, атакує шкіру, зір, слух, нервову систему. Проте я не думаю, що це нечуване згущення чуттєвих вражень викликало глибші роздуми про світ».

Болеслав Михалек

В середині ХХ століття Інгмар Бергман протестував проти моральної летаргії. А що сьогодні? Моральна летаргія триває, але чи здатні ми до такого протесту? Судячи з передач нашого телебачення, про таку здатність навіть не йдеться. Більше того, агресивну, цинічну аморальність сприймаємо як належне. Хтось обуриться – причому тут агресивна й цинічна аморальність, коли ми стверджуємо ліберальні цінності?

Свобода слова і творчості, яка настала з початком 1990-х, у розумінні того-таки ТБ, означала всездозволеність. Засоби масової інформації комерційного гатунку у своїй повсякденній практиці відкинули мораль (не кажучи про естетичні критерії). А оскільки в політику прийшли власники цих ЗМІ, то не прижилася мораль і в політиці, економіці, загалом на всіх рівнях життєдіяльності суспільства. Про яку чесність можна говорити, коли грабунок держави (тіньова економіка) став нормою?

Як вияв смаків узаконених «тіньовиків» полились з телекрана потужним потоком вульгарність, несмак, хизування розпустою. І жодних обмежень, жодного контролю чи

протестів. Відвертість і масовий характер такого штибу видовищ врешті-решт сподвигнули Верховну Раду наприкінці 1990-х років прийняти закон про заборону на телебаченні невинного насильства і порнографії. Всі розуміли, що, «годуючи» таким дітей і підлітків, сподіватися на хороший результат в майбутньому не доводиться. Але, крім згаданої заборони, слід було б запропонувати розумну альтернативу. Та на це не вистачило ні державної волі, ні бажання. Натомість знаходилося найпростіше пояснення: «брак коштів».

Несміливі спроби утихомирити цього «джина» наштовхувались на протести захисників «свободи». Отож телебачення на цьому «гріло руки», зомбуючи тих, хто ще не навчився розрізняти «що таке погано і що таке добре». Цифри злочинності в країні почали різко зростати. Те ж саме з наркоманією і захворюванням на СНІД. Але пов'язувати причини поширення тих явищ із характером і наповненням телепередач нікому не спадало на думку.

Крім того, телебачення відсторонилося від усього українського, від культури як такої. Лишилися спорт,

політика, шоу-бізнес і, звісно, реклама. Для людей, які згаданими сферами не цікавляться, вибору не залишилось. В означеному прейскуранті видовищ спорт виглядає найбільш симпатичним, тому що спортсмени, на відміну від політиків, по-перше, дають результат, по-друге, не лякають своїми завченими лайками, зловісним виглядом та частотою появи, вже не кажучи про зміст сентенцій.

Так і склалося. Життя саме по собі, ТБ – саме по собі. Та це ще не все. В Україні ТБ набуло статусу небожителя. Естрадні виконавці невтомно вистрибували, ведучі невтомно теревенили, політики... Але про них уже було.

Цікаво ще одне: маємо телепередачі про кіно, але майже не трапляються фільми про телебачення, тобто для кінематографа це ніби закрита зона. Принаймні у нас. І от знайшовся сміливець, який вирішив мовою кіно осмислити цю інституцію. Насамперед як соціальне явище. Та ще в його еволюційному розвитку. Так з'явився фільм з іронічною і промовистою назвою «Техніка безпеки для тих, хто дивиться телевізор».

Ростислав Плахов-Модестов – один із тих, хто творив школу українського науково-популярного кіно. Людина широкого світогляду, ґрунтовних знань і вільного мислення. Автор циклу фільмів про історію України від найдавніших і до нових часів. Режисер постійно розвиває кінематографічну мову, залучає не тільки поширену комп'ютерну графіку, а й такий унікальний засіб, як роботу художника в кадрі. Художником, як і в попередньому фільмі «Останній гетьман», виступає Сергій Якутович, чий масштабні полотна і фрески в «Молитві за гетьмана Мазепу» Юрія Ілленка збуджували заскорузлу свідомість глядачів.

Роботи Сергія Якутовича концептуальні і в цій картині, адже це декорації, що активно діють, малюнки, які претендують на те, щоб замінити живих акторів. І замінюють. У цьому разі маємо намальований портрет ведучого телебачення, портрети телеглядачів тощо.

Для того, щоб виразніше показати агресивність телебачення, Плахов-Модестов включає його в аналіз історії комунікації. Саме тому розповідь свою починає з минулого, коли люди знаходили найрізноманітніші способи оповіщати про події. Потім з'являються газети. Але цей

етап не звучить звично-радісною реляцією, мовляв, прогрес! Йдеться-бо про втручання торгівців новинами в приватне життя звичайних обивателів. З цієї позиції й розглядається динаміка розвитку ЗМІ. Газети, радіо, нарешті телебачення. Ось тут уже вислів «мій дім – моя фортеця» остаточно втрачає сенс, тому що кожне помешкання атакується ефіром з безперервними новинами, видо-вищами, які звалюються на людину і від яких уже немає ніякого захисту. Тим більше, що якість інформації, її характер позбавлені нейтральності. Щоб увиразнити цей момент, автор фільму вдається до паралелі: він уводить у фільм циркового артиста-фокусника, тобто маніпулятора. Механізм дії телебачення, його спрямованість на маніпулювання людською свідомістю стають зрозумілішими та цілком очевидними. Виходячи з того, що сучасний глядач є абсолютно незахищеним перед телевізором, який оселився з ним в одному помешканні, автори фільму намагаються якнайдохідливіше розтлумачити небезпеку, наприклад, політичної маніпуляції масовою свідомістю. Стає в пригоді комедійний талант актора Олексія Вертинського, котрий не тільки озвучив фільм, а й зіграв збірний образ кандидата в депутати. Він одягає то одну, то другу маску, – і все для того, аби сподобатися електорату, аби впевненіше обдурити його під час передвиборчої кампанії. Коментуючи цей епізод, автор пояснює, як можна, наприклад, інформацію про те, що кандидат є фермером, подати з абсолютно протилежними оцінками цього роду занять.

Ще чверть століття тому передова інтелігенція нашої країни бідкалась, що загрозою для сучасної людини є неможливість домогтися правди, оскільки правда стає багатолікою і невловимою. Що будь-який вчинок, подію можна тлумачити і як щось позитивне, і як щось негативне. ТБ постійно підриває критерії правди, завдає нищівних ударів по самому бажанні її пізнати. Ще й у цьому його небезпека.

Отож правила безпеки для тих, хто дивиться телевізор, вкрай необхідні. З трьох, які пропонує автор фільму, назву два: 1) не сприймайте довірливо все, що чуєте з телеекрана. 2) бодай час від часу вимикайте телевізор.

Правда просто?

Кадри з фільму «Техніка безпеки для тих, хто дивиться телевізор». Режисер Ростислав Плахов-Модестов. Національна кінематека України. 2006.

